

JOCURILE FANTEZIEI

GHID METODIC

**383 de activități pentru
dezvoltarea creativității literare și lingvistice**

Clasele III-IV

Dosar de receptare	4
I. Creativitatea în sfera comunicării orale și scrise – exerciții creative pentru:	6
1. Vocabular și fonetică	6
2. Morfologie	12
3. Sintaxă	17
II. Textul literar: compoziția – exerciții creative pentru:	21
1. Compunerea după ilustrații/benzi desenate/filme/desene animate	22
2. Compunerea cu temă/cerință dată	26
3. Redactarea după un plan de idei sau după un șir de întrebări	29
4. Redactarea pe baza unor expresii/cuvinte de sprijin	32
5. Compunerea cu început sau cu sfârșit dat	34
6. Compoziția narativă în care se introduce dialogul	36
7. Descrierea și compunerea – caracterizare de personaj	39
8. Compoziția liberă	44
9. Textul în versuri – exerciții de compoziție	47
III. Textul nonliterar – exerciții creative pentru:	50
1. Compunerea-corespondență (bilet, invitație, scrisoare, carte poștală, e-mail)	50
2. Textul nonliterar utilitar-publicistic (afiș, fluturaș, instrucțiuni, organizatori grafici, hartă, plan)	57
IV. Să fim creativi!	64
1. Genul „de frontieră“ (proverb, ghicitoare, glumă, anecdotă, frământare de limbă)	64
2. Exerciții și jocuri de imaginație și perspicacitate	68
3. În lumea poveștilor	77
V. Metode, tehnici și strategii de creație	83
1. Metode tradiționale	84
2. Metode moderne de grup/echipă/pereche	91
VI. Evaluarea în parametrii creativității literare	99
1. Evaluarea compunerilor	99
2. Instrumente alternative de evaluare	101
VII. Exemple de bună practică în proiectarea la <i>Limba și literatura română</i>	105
1. Proiecte de lecție	105
2. Exemple de teme tratate interdisciplinar	129
VIII. Jocurile fanteziei – produsele curriculare ale unui eventual CDS	131
Bibliografie	139

I. CREATIVITATEA ÎN SFERA COMUNICĂRII ORALE ȘI SCRISE

Comunicarea, orală și scrisă, este una dintre competențele dezvoltate în ciclul primar, constituind și unul dintre instrumentele de bază ale muncii intelectuale. Întreaga desfășurare a disciplinei Limba și literatura română se structurează pe obiective legate de dihotomia oral-scris, care valorifică în mod practic competențele, de la situațiile de comunicare concrete, formularea mesajului, cuvântul, propoziția, dialogul, până la scriere imaginativă, rezumat și adaptare stilistică. Din punctul de vedere al disciplinei, actul comunicării urmărește logica și coerența enunțurilor, corectitudinea lexicală și gramaticală, claritatea rostirii, intonația mesajului, adecvarea stilistică, creativitatea, originalitatea, elementele civilizației comunicării. Interferența dintre creativitate și comunicare este mai mult decât implicită. Actul creației, indiferent la ce nivel se realizează, este determinat decisiv de nivelul comunicării. Amândouă conceptele, atât teoretic, cât și practic, angajează competențe intelectuale și performanțe care depășesc limita a ceea ce este comun și obișnuit în procesul cunoașterii, care aduc un plus de calitate, de noutate.

Ciclul de dezvoltare, asupra căruia ne oprim atenția cu acest capitol, aduce nou în sfera disciplinei studiul gramatical al limbii. Deși gramatica este o știință exactă, asemănată deseori cu matematica prin utilizarea logicii, dar și prin gradul de abstractizare, totuși este loc de creativitate în demersul didactic ales prin elaborarea exercițiilor care formează noțiunile de bază. Excesiva teoretizare nu asigură o învățare durabilă și aproape că exclude posibilitatea de a forma conexiuni cu celelalte discipline și cu experiențele trăite zilnic de elevi. Este cunoscută recomandarea metodică – obligatorie, am spune – ca formarea noțiunilor gramaticale, de exemplu, să pornească de la un text-suport care nu numai că va servi intereselor noțiunii predate, ci va oferi potențialități sensibile, artistice și de interes pentru elevii noștri. Și în privința vocabularului sugestiile exclud memorarea definițiilor cuvintelor noi și propun exerciții de valorificare a semnificațiilor, găsire de sinonime, jocuri de cuvinte care aduc plusul de asimilare a ceea ce este nou și folosit rar de către elevi.

Exercițiile propuse de noi sar peste tipologia clasică, de recunoaștere, subliniere, folosire în contexte, analiză etc., obligatorie, dar banală și cu eficiență scăzută, și vă supun atenției acele pârhii care fac apel la creativitate, gândire, joc, scoțând lecția din generalitate și elevul din zona de confort.

1. VOCABULAR ȘI FONETICĂ

Prin predarea vocabularului în școala primară se urmărește mărirea numărului de cuvinte cunoscute, însușirea sensurilor acestora și cunoașterea scrierii lor corecte. Elevii care cunosc cât mai multe cuvinte, ale căror sensuri sunt bine stăpânite, au posibilitatea de a comunica fapte, gânduri, sentimente într-un mod exact și nuanțat și de a-i înțelege pe ceilalți. Vocabularul trebuie corelat în permanență cu rostirea și scrierea corectă a cuvintelor noi, fiind urmărite: organizarea judicioasă a materialului lexical specific, selectarea cuvintelor noi, explicarea cuvintelor pornind de la experiența elevilor, dar cu ajutorul dicționarului, pronunțarea clară, utilizarea categoriilor semantice, repetarea cuvintelor sub

diverse forme, pentru fixare și consolidare și integrarea lor în contexte variate (enunțuri scurte, texte sau compuneri). Mijloacele de îmbogățire a vocabularului, interne și externe, pot fi folosite, prin contextualizare și adecvare, și la clasele primare (de exemplu, derivarea își poate găsi un substitut foarte potrivit prin exerciții care solicită formarea unei familii de cuvinte). Demersul metodic de dezvoltare a comunicării prin activizarea, îmbogățirea și nuanțarea vocabularului impune trei activități distincte, dar aflate în permanentă corelație. Astfel, activizarea vocabularului se realizează prin comunicarea orală și scrisă, îmbogățirea vocabularului presupune folosirea noilor cuvinte în comunicare, iar nuanțarea vocabularului are în mare parte de-a face cu adecvarea stilistică. Aspectele de vocabular necesită un efort neîntrerupt și crescând, pe măsura îmbogățirii și perfecționării bagajului de cunoștințe generale.

- ① Transcrieți dintr-un text dat cuvintele pe care nu le cunoașteți, căutați-le în dicționar, apoi realizați câte un desen pentru fiecare.

② Jocul Gianni Rodari:

- a) **Asonanță.** Alcătuiți propoziții în care toate cuvintele să înceapă cu aceeași vocală.
- b) **Aliterație.** Alcătuiți propoziții în care toate cuvintele să înceapă cu aceeași consoană.
- c) Găsiți cât mai multe nume de obiecte care încep cu silaba „ma-“.
- d) Într-un timp dat, scrieți cât mai multe nume masculine care se termină în vocală.
- e) Într-un timp dat, scrieți cât mai multe nume feminine care se termină în consoană.
- f) Găsiți cât mai multe cuvinte formate din patru silabe care se termină cu silaba „tă“.
- g) Asociați semantic cuvinte care conduc la ideea de ploaie (de exemplu: *umbrelă, picături, ud, cizme de cauziuc, pelerină* etc.).
- h) Asociați circumstanțial cuvinte care sugerează imaginea unui magazin (vitrină, rafturi, produse, reclamă, vânzătoare, client etc.).
- i) Schimbați ultima silabă a cuvântului „casă“ astfel încât să formați cuvinte cu înțeles.
- j) Schimbați prima silabă a cuvântului „masă“ astfel încât să formați cuvinte cu înțeles.

③ Jocul intrușilor:

- a) imită intrusul: *rață, barză, urs, găină.*
- b) taie intrusul: *șapcă, bluză, ac, șorț.*
- c) desenează intrusul: *automobil, motocicletă, trotinetă, barcă.*
- d) creează o definiție-ghicitoare despre intrus: *clește, ciocan, tâmplar, cui.*

- ④ Se dă un decupaj dintr-un ziar sau dintr-o revistă. Decupați și lipiți pe caiet acele cuvinte care conțin grupuri de sunete/grupuri de litere.

- ⑤ Alcătuiți propoziții cu sensurile următoarelor cuvinte, date de accentul diferit: *acele/acele, copii/copii, veselă/veselă.*

- ⑥ Înlocuiți expresiile subliniate cu cuvinte având același înțeles (sinonime). Alcătuiți alte propoziții cu acestea:

- Eu nu-mi aduc aminte cine a scris această carte.
- A fost tras pe sfoară.
- Nici nu-l băgasem în seamă până atunci.
- La film am fost cu capul în nori.

Schimbați prima literă a fiecărui cuvânt pentru a obține cuvinte noi, cu înțeles: *roi, sac, mare, talon, caș, car.* ărți

- Pentru fiecare vocală din text desenați urechiușe de culoare albastră și pentru fiecare consoană piciorușe roșii.

„La plimbare plec voioasă
Și din ușă, cu plăcere,
Eu le zic celor de-acasă:
Am plecat! La revedere!“

- **Palindrom:**

- Găsiți pentru fiecare literă a alfabetului (acolo unde e posibil) cuvinte formate din trei litere care se citesc la fel de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga (apa).
- Găsiți cuvinte formate din mai mult de trei litere care, citite de la dreapta la stânga și de la stânga la dreapta, redau, grafic, același cuvânt (rever).
- Găsiți cuvinte care citite invers redau alte cuvinte cu înțeles (amar).

- **Fuga vocalelor.** Completați spațiile lipsă cu vocalele potrivite:

„_ v _ n _ t _ n _ l _ p _ d _ n _ c r _ n g
Ș _ - l _ r g _ p r _ n _ s _ t _ s _ f _ r _
Ș _ s _ d _ c _ _ n _ p _ d _ r _
P _ _ c _ p _ _ _ _ c _ r _ _ p l _ n g .“

(George Coșbuc, „Cântec“)

- **Logogrif.** Eliminați un grup de litere sau o silabă, de la început, mijloc sau sfârșit, pentru a obține noi cuvinte:

casadă (cadă) fiecare partener stare

- **Metagramă.** Schimbați o literă din cuvânt pentru a obține cuvinte noi:

cetate (citate) poartă pavat om

- **Anagramă.** Schimbați ordinea literelor dintr-un cuvânt dat pentru a obține un alt cuvânt, cu sens diferit:

arta - rata rața intrau coajă

- Folosind numai literele A, S, U, I, T, C, A, N, P, R, O, D, O, R, E, M, compuneți cât mai multe cuvinte.

- **Fazan:** Se pornește de la un cuvânt. Cu ultima silabă se creează un nou cuvânt, până când nu mai este posibilă găsirea unui nou cuvânt. De acolo, se reia jocul cu un alt cuvânt. (*timbru-brutar-tartă-tăcere-restaurant*)

- Căutați în dicționar sensul cuvintelor: *falnic, otoman, crâng, pavaj*. Găsiți sinonime pentru aceste cuvinte.

- Prin adăugarea unei litere la denumirea unei arme străvechi de luptă, obținem denumirea unei grădini publice. Care este aceasta? (*ovăd*)

- Denumirea cărei cifre de la 1 la 9 devine un aliment prin înlocuirea literei de la începutul ei?

Schimbați litera de la începutul cuvintelor sugerate de explicații pentru a obține cuvintele indicate:

- unul dintre strămoșii noștri – apă stătătoare;
- floare care crește pe câmp – ambalaj pentru grâu;
- pocnet de pușcă – mamifer rumegător din Tibet;
- mijloc de transport pe apă – sunet scos de broască.

Jocul silabelor în pereche. Pe o foaie de hârtie se scrie, sus, la mijloc, un cuvânt format din două silabe. Primul dintre elevii participanți la joc trebuie să scrie în stânga un cuvânt format cu prima silabă, tot din două silabe. Al doilea elev trebuie să scrie în dreapta un cuvânt care începe cu a doua silabă a cuvântului dat. Se continuă alternativ până la umplerea foii. Câștigă cel care termină primul coloana.

casa

capa

satul

cară

salam etc.

○ Scrieți cât mai multe cuvinte care încep și se termină cu litera indicată: p, a e, r, t.

○ Se dau jetoane cu imagini. Fiecare elev alege un jeton, denumește imaginea printr-un cuvânt, apoi îi găsește sinonimul și antonimul.

Joc în echipă. Fiecare echipă primește același fragment dintr-un basm. În intervalul de timp dat, elevii trebuie să extragă din text cuvinte formate din 3, 4, 5 ... litere.

Jocul omonimelor. Pe jetoane sunt notate cuvintele: „toc“, „cot“, „pui“, „mare“, „sare“, „pod“, „cap“. Un elev alege un jeton și spune clasei două sau mai multe înțelesuri ale cuvântului ales. Ceilalți elevi trebuie să ghicească cuvântul ales.

Joc în echipă. Contracronometru, membrii unei echipe trebuie să creeze perechi de sinonime din jetoanele primite, apoi să integreze în enunțuri fiecare pereche.

○ Formați familiile de cuvinte pentru: „grădină“, „copil“, „bătrân“, „loc“.

○ Se scrie pe tablă un text în care s-au strecurat greșeli de scriere a cuvintelor. Elevii vor corecta individual acest text prin rescriere corectă:

Este o zii frumoasă de vară. Soarele zânbește fericit pe cerul albastru ca safirul. Eu împreună cu doi preteni ne hotărîm să facem o drumeție prin pădure.

Neam luat rucsacul și am apucat pe cărarea șerpuiindă ce duce spre gura diham. Din depărtare se auzea deja freamătul păduri.

am intrat în pădure și am înaintat pe prima potecă găsite. Stejari, fagi și braziii stătea în fața mea drepți ca niște soldați. Cât de bătrâni ierau? Câte văzuseră și auziseră dea lungu timpului? Miar fii plăcut tare mult să vorbesc cu iei și sămi povestească!

○ Descoperiți în dreptunghi cuvintele cu următoarele înțelesuri și colorați-le:

- Teren de lângă casă pe care se cultivă plante, legume.
- Neobișnuit.
- Apus.
- Organ al vederii.